

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра гуманітарних дисциплін та соціальної роботи

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА:
СТАНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, РОЗВИТОК**

Матеріали
V Міжнародної науково-практичної конференції
5-6 червня 2020 року

Львів – 2020

УДК 316.4.05: 009. 37.032

Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток [Текст] // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 червня 2020 р.; [за заг. ред.: Нагірняка М.Я.]. – Львів : ЛДУ БЖД, 2020. – 285 с.

У матеріалах V Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток» (5-6 червня 2020 р.) висвітлюються питання, що стосуються актуальних правових, соціальних та психологічних аспектів подальшої розбудови соціальної роботи на засадах розвивальної парадигми, пріоритетних напрямків застосування інноваційних технологій у практиці соціальної роботи, соціальної політики та соціальної роботи в Україні на сучасному етапі, особливостей провадження соціальної роботи з різними категоріями населення, органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими та волонтерськими організаціями, соціальними інституціями.

Розгляд матеріалів, що пропонуються читачеві, сприятиме створенню умов для формування складових професійної компетентності соціального працівника і дозволить формувати адекватну модель діяльності майбутнього фахівця соціальної сфери.

Видання рекомендоване науковцям, викладачам, аспірантам, здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться теоретичними й практичними аспектами становлення та перспективами розвитку соціальної роботи в Україні та світі.

Відповідальний редактор: Нагірняк М.Я., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(протокол № 3 від 30.05 2020р.)*

Гусак А. Ресоціалізація у контексті міждисциплінарного аналізу.....	72
Гуцман Є. Особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями	76
Каро Г. Формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників в процесі професійно-орієнтованої практики.....	80
Квічка С. Особливості організації соціальної роботи із особами, які повернулися із місць позбавлення волі.....	86
Коваль Г., Брунець І. Мотивація як складова навчальної діяльності.....	93
Коваль Г., Тарабанська Т. Роль соціального працівника в закладах дошкільної освіти.....	97
Корняк В. Підготовка соціальних працівників до розв'язання проблем насильства у сучасному суспільстві.....	100
Костишин Е., Царьова А. Історико-філософський аспект проблеми самотнього материнства.....	105
Кривачук Л. Інститут омбудсмена з прав дитини у різних країнах: особливості функціонування.....	110
Логвиненко В. Запровадження послуги «раннє втручання» як сімейноорієнтованої комплексної допомоги сім'ям з дітьми, що мають порушення розвитку.....	116
Машинівська Н. Практики соціального захисту працівників ВП Южно-Української атомної електростанції.....	121
Мачинська Н. Case метод – один із інтерактивних методів професійної підготовки майбутніх фахівців.....	126

УДК: 316. 014

Емілія КОСТИШИН
кандидат історичних наук, доцент
Анастасія ЦАРЬОВА
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ САМОТНЬОГО МАТЕРИНСТВА

У сучасному світі, що прагне соціальної, національної й тендерної рівності, проблема матерів-одиначок є нагальною. І хоч жінку третього тисячоліття вже не засуджують за те, що вона виховує дитину без батька й не перебуває у шлюбі, а таких дітей уже не називають байстрюками, все одно наявність неповних сімей залишає свій відбиток на становленні особистості дитини та сприйнятті її суспільством. Але перш ніж здобути право не бути суспільними паріями, матерям-одиначкам довелося пройти довгий шлях, сповнений фізичних покарань, заслання й громадського осуду. Варто згадати хоча б українську класику й Тараса Шевченка з його «Катериною».

Зауважимо, що у науковій літературі та повсякденному вжитку в Російській імперії XIX– початку XX ст. (а Наддніпряньська Україна входила в цей період до складу Росії) було зафіксовано терміни «незаконнонароджена дитина» у значенні «позашлюбна», а також «покритка», що стосувався сільської дівчини, яка втратила цнотливість і народила дитину. Становище матерів-одиначок та позашлюбних дітей XIX – початку XX ст. не знайшло належного висвітлення в історичній та соціологічній літературі. Вартими уваги є роботи дорядняського історика Івана Янжула [5], де розглядається проблема позашлюбних дітей (автор уживає термін «незаконнонароджена дитина»), подається цікава статистична інформація щодо чисельності в

Західній Європі. Серед сучасних науковців варто виділити роботи української дослідниці Ірини Ігнатенко [3; 4], в яких зроблено акцент саме на традиційну культуру українців, їхнє ставлення до покриток та шлюбно-сімейних цінностей.

У традиційному українському світогляді існував певний сценарій життя – народився, одружився, народив і виховав дітей, помер, а для людей, які не дотримувалися даного розкладу, не було місця в суспільстві. Так, людиною, що залишалася за бортом спільноти, можна назвати покритку. Покритка (від слова «покривати») – стара народна назва дівчини, що втратила незайманість («вінок»), народила позашлюбну дитину; у старому селі таку дівчину звали ще стригою, бо, караючи за гріх, її публічно обстригали [2, с. 462–463]. Сама назва «покритка» пов'язана з обрядом покривання на весіллі голови дівчини хусткою. Голову покривала вона сама або старші жінки.

Порівнюючи Середню Наддніпрянщину з Поліссям, можна вказати тут на жорстоке ставлення до покриток. За нормами звичаєвого права XVIII – початку XIX ст. покритка підлягала осуду, вилучалася з громади, а подекуди таку жінку жорстоко карали, прив'язавши її до стовпа або закидавши камінням. Коли ж позашлюбну дитину охрещували, то покритка повинна була стояти протягом всієї служби на колінах на певній відстані від церкви. До того ж народний закон змушував відрікатися од покритки її батьків.

Покритка через своє важке становище, через відчай та страх перед знеславленням могла приховувати свою вагітність та намагалася позбавитися плоду або й навіть новонародженої дитини. Ця проблема піднімається в поемах Тараса Шевченка «Катерина» й «Титарівна», повісті «Сердешна Оксана» Григорія Квітки-Основ'яненка та «Бурлачка» Івана Нечуя-Левицького, де показано життєві ситуації, які штовхали дівчат-покриток на вбивство своєї позашлюбної дитини.

Отже, матір-одиначка у XIX – на початку XX ст.

залишалася суспільним парієм у сільському середовищі, хоч ставлення до неї та народжених нею дітей із часом все ж дещо покращується. Пояснення цьому варто шукати в модернізаційних процесах, що охопили суспільство в другій половині XIX ст., світових процесах емансипації й поступового розкладу засад традиційної сім'ї. Урбанізація кличе матерів-одиначок у міста, в яких моральні настанови традиційного суспільства є не такими дієвими, де не загрожує громадський осуд.

Становище жінок у суспільстві кардинально починає змінюватися після Першої світової війни. Вимушена необхідність розкрила перед жінками ряд чоловічих професій, які вони з успіхом освоювали – спочатку з необхідності, а пізніше навіть зі смаком до такої рівноправності і свободи від чоловіків. Воєнні події XX століття стали поворотними, і з того часу жінки не послаблювали своїх позицій. У повоєнні роки жінки отримали виборчі права (в Британії, Австрії, Німеччині та інших країнах), жінок уперше обирають у депутати, вони більш вільно відчують себе на публічному полі і займають міцну суспільну позицію. Кровопротитні 1939–1945 роки змусили жінку знову опинитися у складному становищі. За часів Другої світової війни зменшення робочої сили через мобілізацію заповнюється за рахунок жінок. У таких гострих соціально-економічних умовах жінки набували традиційно чоловічих якостей – наполегливість, активність, цілеспрямованість, прагнення до власної реалізації в кар'єрному та особистому плані – і прагнули ще більшого. Слід відмітити, що в роки II Світової війни жінка впевнено увійшла у царину чоловіків – військову сферу (жінки-снайпери, жінки-пілоти бомбардувальників...). Ці всі чинники знову змінили соціальне становище жінки. У соціальному плані жінка стає більш рівноправною, і це є не лише наслідком соціальних змін у ситуації війни і поствійни, але і в контексті зростання жіночих домагань, що

підсилюється на хвилі ідейного руху фемінізму. Крім цього, різке зменшення кількості чоловіків у повоєнний час стимулює конкуренцію серед жінок, що вносить корективи у сферу гендерного існування. Кінцевими результатами цих процесів стало підвищення загального рівня освіченості жінок, емансипація, розширення сфер діяльності, підвищення рівня загальної реалізації та впливовості жінок на різноманітних соціальних аренах, поза сімейного життя. На формування образу жінки нового покоління помітним чином вплинула поява феміністичного руху. Вихід у світ книги французької філософіні С. де Бовуар «Друга стаття» (1949) [3] став визначальним для виникнення філософії фемінізму. Робота потрапила до скарбниці досліджень щодо місця і становища жінки в культурі і людській історії.

Протягом XIX і XX століть гендерна проблематика і пов'язані з нею дослідження здійснювалися більшою мірою на базі фемінізму. Ліберально налаштовані представниці руху виступали проти жіночої дискримінації у сфері громадського життя. Радикально налаштовані представниці натомість пропагують повне звільнення від патріархального компонента в суспільстві. Представниці фемінізму середини XIX – початку XX ст. – перша хвиля, яка отримала назву «рух суфражисток», – робили акцент на рівноправності статей і відстоювали ідею про відсутність суттєвих відмінностей між чоловіком і жінкою, які б могли стати основою для легітимізації нерівності. Суфражистки закликали до зрівняння прав чоловіків і жінок; вважали, що жінки мають різнозначне право брати участь у суспільному житті, здобувати освіту, реалізуватися професійно. Друга хвиля фемінізму – 1960–1970-ті рр. – проголошує жінку самостійною, автономною особистістю, а активна суспільна діяльність прибічників руху сприяла формуванню колективного жіночого самоусвідомлення. Сексуальна революція, яка комплексно розгорнулася у 1960–1970 рр., сформувала нову сексуальну культуру, і призвела до соціокультурних світоглядних перетворень.

Отже, основні соціокультурні процеси, які охопили країни Європи переважно протягом останніх двох століть, корінним чином вплинули на зміну світоглядних орієнтацій жінок та чоловіків. Такими подіями стали формування феміністичної ідеології, сексуальна та контрацептивна революція. Вони змінили поняття цінності сім'ї та сімейного вибору в житті кожної людини, підготували становлення нового проекту жінки та сформували новий образ чоловіка в межах нового диспозитиву шлюбу та сім'ї, а відтак і нового трактування «одинокої матері».

Список використаних джерел

1. Де Бовуар Сімона. Друга стать : у 2 ч. / С. де Бовуар; [пер. з франц. Н. Воробйової, П. Воробйова]. К. : Основи, 1994. 390 с.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. Жайворонок. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
3. Ігнатенко І. «Жіноче тіло у традиційній культурі українців. / І. Ігнатенко. Харків : КСД, 2016. 224 с.
4. Ігнатенко І. Шлюбно-сімейні стосунки у традиційній культурі українців / І. Ігнатенко. Харків: КСД, 2017. 240 с.
5. Янжул И.О незаконнорожденных / И. Янжул // Статистико-юридический очерк. Москва : В Унив. Тип., 1870. 80 с.